

УДК 336.201.3

Саєнко О.Р.

Запорізький національний університет

ОЦІНКА ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглядаються проблеми системи оподаткування в Україні, визначення критеріїв оцінки податкового навантаження на мікрорівні. Показана значущість впливу податкового навантаження на господарську діяльність конкретних суб'єктів господарювання.

Ключові слова: податки, податкова система, бюджет, податкове навантаження.

Saenko O.

ASSESSMENT TAX LOAD AND ITS SIGNIFICANCE FOR ENGINEERING COMPANIES

In the article the problems of the system of taxation are examined in Ukraine, determination of criteria of estimation of the tax loading on a microlevel. Meaningfulness of influence of the tax loading is rotined on economic activity of concrete subjects of menage.

Key words: taxes, tax system, budget, tax loading.

Саєнко Е.Р.

ОЦЕНКИ НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассматриваются проблемы системы налогообложения в Украине, определение критериев оценки налоговой нагрузки на микроуровне. Показана значимость влияния налоговой нагрузки на хозяйственную деятельность конкретных субъектов ведения хозяйства.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, бюджет, налоговая нагрузка.

Постановка проблеми у загальному її вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ефективна податкова система значною мірою є визначальним фактором економічного росту, покращення інвестиційного клімату та зростання добробуту громадян. Важливою передумовою такої податкової системи є узгодження інтересів платників податків та держави, адже обидва суб'єкти податкових відносин намагаються максимально задовольнити власні інтереси. Держава прагне мобілізувати якомога більшу суму коштів для виконання своїх функцій, платник податків – зменшити своє податкове

навантаження. Тому пошук оптимальної моделі оподаткування, яка б максимально задовольняла інтереси платника і держави, був і є одним із пріоритетних завдань державної діяльності.

Сучасні умови господарювання, що характеризуються високим рівнем інтеграційних та глобалізаційних процесів, підвищенням ступеня відкритості економік різних країн, підтверджують необхідність функціонування ефективної податкової системи, яка б характеризувалась високою конкурентоспроможністю та сприяла формуванню позитивного іміджу країни у світовому економічному просторі. Оптимальний рівень податкового навантаження є важливим чинником для забезпечення відповідної динаміки ділової активності, розвитку виробництва та економіки в цілому, а також соціально-політичної стабільності країни.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання податкового навантаження, його вплив на економічну активність і фінансові результати платників, причини та наслідки його нерівномірного розподілу між суб'єктами господарювання, тенденції та шляхи зміни закладені в роботах вітчизняних економістів А.Соколовської, Т.Чернякової, В.Вишневського, І.Луніної, В.Федосова, Л.Шаблістої. Сучасна науковопрактична література у сфері оподаткування та, зокрема, податкового навантаження, має переважно прикладний характер. Відсутність комплексних практичних досліджень податкового тягара є значною перешкодою при аналізі характеру впливу оподаткування та пошуку шляхів вдосконалення функціонування податків. Тож відповідний аналіз певного масиву даних, який передбачає прийняття управлінського рішення, можна розглядати не лише як інструментальну базу, а й як засіб досягнення цілей щодо впровадження обраного рішення.

Цілі статті. Метою написання даної статті є дослідження податкового навантаження, визначення можливих показників його оцінки на мікрорівні та його впливу на фінансовий результат роботи суб'єкта господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Податки впливають на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства, формування його фінансових ресурсів та інвестиційну діяльність, конкурентоспроможність продукції та загалом на поведінку підприємців, щодо будь-якої діяльності: операційної, інвестиційної чи фінансової. Рівень цього впливу залежить від системи оподаткування – самих податків, рівня їх фіскальності, методів їх справляння, стабільності та досконалості системи. Недосконалість податкової системи змушує суб'єктів підприємництва відмовитись від легальних методів господарювання, ухилятися від сплати податків.

Ефективність функціонування податкової системи держави, реалізація її фіскальної та регулюючої функції в повній мірі залежить від оптимального податкового навантаження на суб'єктів підприємництва.

Економічний зміст податкового навантаження можна було б визначити як частку підприємницького доходу, яка вилучається державою у суб'єкта підприємництва через систему податків та зборів до бюджетів різного рівня, або, іншими словами, ступінь впливу системи оподаткування на результати діяльності суб'єктів господарювання.

Найвищий рівень податкового тягаря на окремі підприємства несуть рентабельні підприємства, які працюють на ринкових засадах, не мають податкових пільг і своєчасно та в повному обсязі сплачують обов'язкові платежі до бюджету та позабюджетних фондів. Фіскальний тягар таких підприємств становить близько доданої вартості, створеної на них. Набагато кращим є становище підприємств офіційної економіки, що користуються податковими пільгами. У разі своєчасного виконання зобов'язань перед державою обов'язкові платежі їх становлять не більше доданої вартості. У привілейованому становищі перебувають підприємства офіційної економіки, що не лише користуються пільгами, а й не виконують вчасно зобов'язань перед державою, згодом отримуючи від неї подарунок у вигляді списання податкової заборгованості та підприємства тіншового сектора економіки. За оцінками західних експертів податковий тягар на останній вид підприємств становить лише близько доданої вартості, створеної на цих підприємствах.

Аналіз абсолютного податкового тиску містить часовий аналіз податків і зборів, що сплачуються; просторовий аналіз податків і зборів, що сплачуються; аналіз динаміки і структури податкових платежів. Однак розрахунок величини абсолютного податкового тиску не дає повного уявлення про ступінь впливу сукупності податків і зборів на результати діяльності підприємства. Тому поряд з показниками абсолютного податкового тиску розраховуються показники відносного податкового тиску. Розглянута схема аналізу відносного податкового тиску на підприємство містить:

- аналіз структури загального податкового тиску на підприємство;
- аналіз зовнішніх аналітичних коефіцієнтів податкового тиску;
- аналіз внутрішніх аналітичних коефіцієнтів податкового тиску, специфічних для конкретної галузі економіки.

Особливої уваги заслуговує розкриття впливів із боку таких елементів фінансового регулювання як податок на додану вартість (ПДВ) та валютні коливання, які слід визначити проявом умов доступу на ринки фінансових послуг.

Таким чином, проведення аналізу впливу податкового навантаження та зміни курсових коливань на сталість ведення ЗЕД конкретних суб'єктів господарювання, де для прикладу обрано машинобудівні підприємства Запорізької області.

Нерівномірність обсягів сплати податку на додану вартість може бути свідченням наявності певних негараздів щодо відшкодування тієї його частини, яка пов'язана з експортно орієнтованим виробництвом. Таке припущення базується, насамперед, на тому, що в Україні й досі не вирішене питання з відшкодування податку на додану вартість експортерам.

Отже, почнемо з аналізу впливу динаміки податку на додану вартість на сталість ЗЕД суб'єктів господарювання. Для цього розглянемо значення коефіцієнта кореляції між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу в розрізі конкретних суб'єктів господарювання, що може також бути узагальнено у відповідних темпах зміни досліджуваних показників (табл. 1).

Таблиця 1

Темпи зміни податку на додану вартість
та обсягів отриманого доходу, % до попереднього періоду

Суб'єкти господарювання	Аналізовані показники	Станом на 31.12.			
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
ВАТ «Завод «Південгідромаш»	ПДВ	107,18	93,30	103,43	126,27
	Дохід	158,84	73,89	101,23	134,63
ВАТ «Мотор Січ»	ПДВ	94,18	88,17	151,39	89,22
	Дохід	146,24	98,90	98,78	123,76
ДП «Мелітополь завод «Гідромаш»	ПДВ	114,90	100,29	126,44	139,77
	Дохід	142,31	128,61	98,34	115,84
ВАТ «Запорізький трансформаторний завод»	ПДВ	137,99	156,57	46,31	113,00
	Дохід	236,11	147,28	129,81	107,32
ВАТ «Мелітопольський завод холодильного машинобудування Рефма»	ПДВ	107,63	218,93	68,84	84,42
	Дохід	66,74	165,25	107,71	127,06
ВАТ «Запорізький завод високовольтної апаратури»	ПДВ	207,29	97,82	102,83	132,65
	Дохід	207,09	100,21	100,64	131,02
ВО «Південдизельмаш»	ПДВ	37,31	741,54	83,95	70,28
	Дохід	37,31	776,39	65,36	66,62
ВАТ «Запоріжбудмаш»	ПДВ	143,35	93,74	115,20	154,93
	Дохід	143,42	93,74	115,19	157,09
Машинобудівний завод «Елем»	ПДВ	66,74	181,86	37,39	60,45
	Дохід	66,77	186,50	37,86	58,22

Розрахунки, за даними табл. 1, указують на те, що шість із дев'яти досліджуваних суб'єктів господарювання мають значні кореляційні зв'язки між рядами даних, які відображають зміну значень податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу.

Зокрема, до таких суб'єктів господарювання відносять: ВАТ «Завод «Південгідромаш» (коефіцієнт кореляції – 0,75), ДП «Мелітополь завод «Гідромаш» (0,79), ВАТ «Запорізький завод високовольтної апаратури» (0,99), ВО «Південдизельмаш» (0,96), ВАТ «Запоріжбудмаш» (0,99) та Машинобудівний завод «Елем» (0,99). Отже, можна стверджувати, що темпи зміни в обсягах рядів даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу, для відмічених вище підприємств приблизно однакові.

Разом із цим, лише 3 з 9 аналізованих суб'єктів господарювання мають незначні кореляційні зв'язки між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу. До таких суб'єктів господарювання відносяться: ВАТ «Мотор Січ» (0,21), ВАТ «Запорізький трансформаторний завод» (0,05) та ВАТ «Мелітопольський завод холодильного машинобудування Рефма» (0,29). Тож відповідні темпи зміни в обсягах рядів даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу, для відмічених вище підприємств зазвичай різні.

Таким чином, слід було б визначити, що для більшості з досліджуваних суб'єктів господарювання на аналізованому інтервалі часу спостерігається значна корелятивна залежність між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу. Відтак, особливої проблематики питання щодо динаміки податку на додану вартість начебто й не має. Однак таке трактування отриманого результату не зовсім вірне, бо в даному випадку слід зважувати отриману корелятивність досліджуваних рядів даних та зміни в частці (або обсягах) експортної продукції аналізованих підприємств.

Ураховуючи відмічене, слід указати, що, наприклад, ВАТ «Запоріжбудмаш» та Машинобудівний завод «Елем» (на досліджуваному інтервалі часу) не мають обсягів експортної продукції, тож для цих підприємств не існує й питання щодо відшкодування ПДВ. До того ж, слід відзначити, що для Машинобудівний завод «Елем» характерна загальна тенденція до зниження обсягів сплаченого податку внаслідок зменшення отриманого доходу (див. табл. 1). Приблизно така ж ситуація спостерігається і для ВО «Південдизельмаш». Якщо брати до уваги динаміку темпів зміни податку на додану вартість та обсягів отриманого

доходу з погляду ВАТ «Запорізький завод високовольтної апаратури», то варто звернути увагу на те, що частка експорту цього підприємства в загальному обсязі його виробництва не надто значна (приблизно 2–4%). Порівняльна ж оцінка темпів зміни податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу з часткою експортної продукції для ВАТ «Завод «Південгідромаш» та ДП «Мелітополь завод «Гідромаш», попри значний корелятивний зв'язок між темпами зміни, говорить про те, що в цих підприємств усе ж таки існують певні труднощі з відшкодуванням ПДВ. Грунтовність такого зауваження базується на тому, що для ВАТ «Завод «Південгідромаш» спостерігається зменшення частки експорту (майже на 10% протягом досліджуваного періоду), а для ДП «Мелітополь завод «Гідромаш» частка експорту протягом аналізованого періоду зазнає коливань (на рівні 8–10% від періоду до періоду).

З погляду підприємств, які мають незначні кореляційні зв'язки між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу, можна говорити, що вони зазнають труднощів із відшкодування ПДВ. Так, для ВАТ «Мотор Січ» характерні досить нерівномірні зміни в обсягах сплаченого податку на додану вартість та обсягах отриманого доходу, а для ВАТ «Мелітопольський завод холодильного машинобудування Рефма» характерне значне падіння частки експорту (майже втричі). Тож можна говорити, що податок на додану вартість загалом негативно впливає на розвиток зовнішньоекономічної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання.

Не менш важливе значення з погляду впливу на сталість ведення ЗЕД мають і коливання національної грошової одиниці, що пов'язано зі змінами курсової різниці національної грошової одиниці до провідних валют світу. Перш за все, з погляду зазначеного, слід проаналізувати корелятивність рядів даних, які визначають зміну обмінного курсу національної валюти до долара США та євро (як основних валют у міжнародних розрахунках) та частки експорту для окремих із досліджуваних суб'єктів господарювання.

Для врахування дії впливу окремих елементів фінансового регулювання ЗЕД необхідно здійснювати постійний моніторинг щодо оцінки важелів податкового впливу з погляду розвитку зовнішньоекономічної діяльності та відшкодування податку на додану вартість, який доцільно покласти в основу обрання однієї з можливих стратегій здійснення зовнішньоекономічної діяльності, а саме: збільшення обсягів реалізації продукції за наявності сталих умов дії зовнішніх та внутрішніх чинників на таку діяльність, оптимізація наявних запасів продукції в

діючих умовах господарювання, збільшення обсягів реалізації продукції з урахуванням зниження витрат щодо її виготовлення та розповсюдження.

Висновки. Під час дослідження узагальнено змістовність впливу окремих елементів фінансового регулювання ЗЕД з погляду сталості функціонування підприємств машинобудування. Зокрема показано, що податок на додану вартість негативно впливає на розвиток зовнішньоекономічної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання.

Втім, як напрямок подальшого дослідження слід указати на необхідність визначення процедури здійснення ЗЕД на основі врахування фінансових питань розкриття результату такої діяльності.

1. Бровков С. М. Валютно-фінансові механізми в міжнародному бізнесі: світовий досвід та українська практика : монографія / С.М.Бровков, Л.В.Руденко. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2006 – 380 с.
2. Бутко М. Залучення інвестицій зовнішньоекономічної діяльності в Україні: сучасний стан і перспективи / М.Бутко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 17. – С. 3–6.
3. Жук М. Територіальні чинники інтенсифікації зовнішньоекономічної діяльності / М.Жук // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 79–84.
4. Кіян О. В. Методи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / О.В.Кіян // Митна справа. – 2009. – № 2. – С. 13–16.
5. Луцька Н. І. Розвиток регіональних тенденцій зовнішньоекономічної діяльності України / Н.І.Луцька // Економіка та держава. – 2010. – № 1. – С. 32–33.